

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق

بررسی حقوق مالکیت معنوی در صنایع دستی

پایان نامه تقدیمی به دفتر مطالعات حقوق بین الملل جهت
تامین شرایط احراز درجه فوق لیسانس

۱۳۸۲ / ۷ / ۲۰

۱۳۸۲ / ۷ / ۲۰

استاد راهنما : دکتر سید باقر میرعباسی

استاد مشاور : دکتر عباسعلی کدخدایی

۴۸۷۹۹

نگارش :

عبدالحمید رحمانی خلیلی

مرکز مطالعات و آمار علمی ایران
موسسه دکتر آری

اسفند ۱۳۸۱

فرم ارزشیابی پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده: حقوق و علوم سیاسی گروه: حقوق عمومی

در چارچوب ارزیابی مرحله تحقیقاتی مقطع کارشناسی ارشد دانشجویان دانشگاه تهران

آقای: عبدالحمید رحمانی خلیلی به شماره دانشجویی: ۲۱۰۳۷۲۰۲۰ در رشته: حقوق بین الملل

گرایش: حقوق بین الملل پایان نامه خود به ارزش: ۴ واحد راکه در نیمسال اول سال تحصیلی:

انجام و ثبت نام نموده بود؛ تحت عنوان: بررسی حقوق مالکیت معنوی در صنایع دستی

داور

به سرپرستی (استاد راهنما): دکتر میرعباسی استاد مشاور: دکتر کدخدایی استاد مشاور دوم (حسب مورد): دکتر مرادی

در تاریخ: ۸۱/۱۲/۱۳ در حضور هیأت داوران به شرح ذیل با (موفقیت / عدم موفقیت / اصلاحاتی) دفاع نمود.

اسامی هیأت داوران	مرتبه علمی	محل اشتغال	امضاء
۱- استاد راهنما: دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲- استاد مشاور: دکتر عباسعلی کدخدایی	استادیار	" " "	
۳- استاد داور: دکتر حسن مرادی	استادیار	" " "	
۴- استاد داور:			
۵- استاد داور یا استاد مشاور دوم:			

نمره نهایی هیأت داوران:

به عدد	به حروف
۱۶	شانزده

ملاحظات:

تذکر: نیازی به درج نمره جداگانه هریک از داوران نبوده و فقط نمره مورد توافق هیأت داوران (متوسط) اعلام می شود.

سرپرست تحصیلات تکمیلی دانشکده

با سلام، نظر به اعلام نمره نهایی فوق الذکر از جانب هیأت داوران خواهشمند است نسبت به انجام امور فراغت از تحصیل دانشجوی یاد شده برابر ضوابط و مقررات اقدام مقتضی مبذول فرمائید.

نام و نام خانوادگی مدیر گروه: دکتر سیدباقر میرعباسی امضاء و تاریخ:

۸۱/۱۲/۱۴

توجه مهم: کلیه نوشته ها به استثناء نمره هیأت داوران و مطالب بند ملاحظات قبل از دفاع باید با ماشین تایپ گردد.

تذکر: این فرم به دفتر تحصیلات تکمیلی دانشکده ارسال و تصویر آن در گروه مربوط نگهداری می شود.

بسمه تعالی

هدیه به روح بلند و ملکوتی پدرم و تقدیم به پیشگاه رفیع مادرم که تعلیم و تربیت را در رفتار و گفتار با الهام از چشمه سار زلال انسانیت و ایمان و تعهد اسلامی از ایشان آموختم و همواره آموزه‌های علمی و عملی‌شان بعنوان اولین معلمان زندگی در پیش رویم راهنمای من است و دعایشان پشتوانه عرصه‌های سهمگین زندگی.

تقدیر از همسر خوب و فداکارم که اشتغال به امور اجرایی و تحصیل بطور همزمان فرصت رسیدگی به خانواده را از من سلب نمود و بی شک بدون همراهی او این توفیقات ممکن نبود.

یادگار برای فرزندان عزیزتر از جانم یاسمن و امیرعلی با این امید که در تمام زندگی ضمن توجه اکید به انسان بودن، فراگیری علم و دانش را هرگز از یاد نبرده، ریسمان محکم آگاهی و دانایی را بعنوان مهم‌ترین روش سعادت و موفقیت در اختیار گیرند.

عبدالحمید رحمانی خلیلی

اسفند ۱۳۸۱

چکیده

نظام "مالکیت معنوی" به منظور حفظ و صیانت از حقوق خلاقیت‌های فکری و بشری ایجاد شده است. با توجه به اهمیت حمایت از حقوق پدید آورندگان و صاحبان آثار فکری و همچنین سهم قابل توجه داد و ستد آنها در تجارت جهانی، جامعه جهانی اقدام به توسعه مکانیسم‌های حقوقی کارآمد برای صیانت مشترک از حقوق مربوطه نموده است و نتیجه آن انعقاد چندین کنوانسیون و معاهده مهم و تشکیل سازمان جهانی مالکیت معنوی بوده است. دو کنوانسیون پاریس در سال ۱۸۸۳ جهت حمایت از حقوق مالکیت صنعتی و کنوانسیون برن در سال ۱۸۸۶ در حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری اولین کوششها در حمایت از مالکیت های صنعتی و ادبی و هنری بوده‌اند.

"صنایع دستی" ایران و در صدر آن "فرش ایران" به عنوانی یکی از ارز آورترین و سود آورترین صنایع ساخته دست انسان از اهمیت و جایگاه شایان توجهی برخوردار است. عوامل مهمی چون معرفی و شناساندن هرچه بیشتر فرهنگ اصیل ایرانی، ایجاد اشتغال جنبی و درآمد اضافی، جلوگیری از مهاجرت بی رویه، بی نیازی از سرمایه گذاری‌های کلان و توسعه صادرات غیرنفتی، ارزش افزوده بالا، حفظ ارزشهای فرهنگی، قومی و کاهش میزان وابستگی اقتصادی و... را می‌توان مهمترین عوامل ضرورت حمایت از صنایع دستی ایران نام برد.

تنها قانون موجود در زمینه مالکیت معنوی در جمهوری اسلامی، قانون ثبت علائم و اختراعات، مصوب تیرماه ۱۳۱۰ است که حدود ۷۰ سال از عمر آن سپری شده و در زمان فعلی این قانون بسیار ضعیف و نارسا می‌باشد.

در سالهای اخیر عواملی چون فقدان قوانین داخلی حمایت کننده مالکیت معنوی، عدم وجود مرجع

رسیدگی به حل اختلاف در زمینه مالکیت معنوی و فقدان متولی خاص در صنایع دستی را، مهمترین نواقص موجود در خصوص حمایت از صنایع دستی ایران، باید نام برد. این موانع در زمینه تولید و صادرات فرش ایران بعنوان یکی از بارزترین جلوه هنر و فرهنگ ایرانی نمود بیشتری پیدا کرده است. بکارگیری طرح فرش در کشورهای دیگر، اغوای مشترک در خصوص مبدا کالا و القای فرش بافته شده کشورهای دیگر به عنوان فرش ایرانی، استفاده از نام‌های تجاری ایرانی و استفاده از نام‌های محلی و بومی ایرانی در فرشهای تولید خارجی مهمترین مشکلات و موانع بر سر راه تولید و صدور فرش ایرانی است. از این رو با توجه به موانع و مشکلات فراروی صنایع دستی ایران و با توجه به اینکه دولت‌ها نقش مهمی در جلب و حمایت از صنایع دستی دارند، بنظر می‌رسد دولت جمهوری اسلامی همچون سایر کشورها از سه طریق بتواند از صنایع دستی ایران و مخصوصاً "فرش" حمایت بعمل آورد.

اول - از طریق پیوستن به کنوانسیونهای حمایت از مالکیت ادبی، هنری و صنعتی (همنویایی با مجامع بین

المللی)

دوم - مداخله مستقیم: از طریق ایجاد سازمانهای اجرائی مسئول در نظام تشکیلاتی دولت مانند سازمان

صنایع دستی

سوم - مداخله غیرمستقیم: از طریق ایجاد تسهیلات قانونی و نظارت و کنترل مانند تقویت شبکه

تعاونیهای تولیدی و بازرگانی صنایع دستی

تمام تلاش نگارنده در تحقیق حاضر، ارائه راهکارهای اجرائی و قانونی جهت حمایت از صنایع دستی و

خصوصاً "فرش ایران" بوده است که به تفصیل در بخشهای آتی می‌آید.

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۱
۱ - کلیات (ادبیات موضوع)	
۱-۱ - مفهوم مالکیت از نقطه نظر حقوق داخلی و حقوق بین الملل	۱۳
۱-۱-۱ - مفهوم مالکیت از نقطه نظر حقوق داخلی	۱۳
الف) انواع و اقسام اموال	۱۵
ب) ویژگی های مالکیت	۱۶
۱-۱-۲ - مفهوم مالکیت از دیدگاه حقوق بین الملل	۱۸
۲-۱ - مفهوم و سابقه تاریخی مالکیت معنوی	۲۱
۱-۲-۱ - مفهوم مالکیت معنوی	۲۱
۲-۲-۱ - مفهوم مالکیت معنوی از دیدگاه فقهای اسلامی	۲۵
۳-۲-۱ - ماهیت مالکیت معنوی	۲۹
۴-۲-۱ - سابقه تاریخی مالکیت معنوی	۳۴
۱-۴-۲-۱ - سابقه تاریخی مالکیت معنوی در ایران	۳۴
۲-۴-۲-۱ - تاریخچه حقوق مالکیت صنعتی و قوانین مربوط به آن در ایران	۳۸
۳-۴-۲-۱ - سابقه تاریخی در جهان	۴۰
۲ - اقسام مالکیت معنوی	
۱-۲ - مالکیت ادبی و هنری	۴۴

- ۴۴ ۲-۱-۱- تعریف، مبانی قانونی و تحولات تاریخی مالکیت ادبی و هنری
- ۴۴ ۲-۱-۱-۱- تعریف
- ۴۴ ۲-۱-۱-۲- مبانی قانونی
- ۴۶ ۲-۱-۱-۳- تحولات تاریخی
- ۴۸ ۲-۱-۲- اجزاء مالکیت ادبی و هنری
- ۴۸ ۲-۱-۲-۱- آثار تجسمی
- ۴۹ ۲-۲-۱- آثار سمعی و بصری
- ۵۱ ۲-۲-۱-۳- آثار فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشند
- ۵۲ ۲-۱-۳- شرایط تحصیل مالکیت ادبی و هنری
- ۵۲ ۲-۱-۳-۱- اصالت
- ۵۲ ۲-۳-۱- بهره برداری از اثر
- ۵۳ ۲-۳-۱-۳- ثبت اثر
- ۵۴ ۲-۲- مالکیت صنعتی و تجاری
- ۵۴ ۲-۲-۱- تعریف و جایگاه مالکیت صنعتی و تجاری
- ۵۴ ۲-۱-۲-۱- تعریف
- ۵۵ ۲-۱-۲-۲- جایگاه
- ۵۶ ۲-۲-۲- اصول پایه‌ای مالکیت صنعتی و تجاری
- ۵۷ ۲-۲-۲-۱- نظم عمومی
- ۵۷ ۲-۲-۲-۲- عدالت

- ۵۸ اصل پیشرفت ۳-۲-۲-۲
- ۵۸ اجزاء مالکیت صنعتی و تجاری ۳-۲-۲
- ۵۹ حق اختراع ۱-۳-۲-۲
- ۶۲ علائم تجاری ۲-۳-۲-۲
- ۶۴ طرح‌های صنعتی ۳-۳-۲-۲
- ۶۵ حمایت در برابر رقابت نامشروع ۴-۳-۲-۲

۳- مالکیت معنوی از دیدگاه حقوق بین الملل

- ۶۶ ۱-۳- قراردادهای بین المللی حمایت از مالکیت صنعتی و تجاری
- ۶۸ ۱-۱-۳- کنوانسیون پاریس
- ۷۷ ۲-۱-۳- کنوانسیون مادرید
- ۷۹ ۳-۱-۳- موافقتنامه لاهه در خصوص تودیع بین المللی طرح‌ها و مدل‌های صنعتی
- ۸۱ ۴-۱-۳- معاهده، همکاری در خصوص گواهی نامه‌های اختراع (PCT)
- ۸۱ ۵-۱-۳- معاهده حقوق علائم تجاری (TLT)
- ۸۳ ۶-۱-۳- موافقت نامه لیسبون در مورد حمایت از نامگذاری برچسب مبداء و ثبت بین المللی آنها
- ۸۵ ۲-۳- قراردادهای بین المللی حمایت از مالکیت ادبی و هنری
- ۸۵ ۱-۲-۳- کنوانسیون برن در خصوص حمایت از مالکیت ادبی و هنری
- ۸۷ ۲-۲-۳- کنوانسیون رم ۱۹۶۱
- ۸۷ ۳-۲-۳- معاهده سازمان جهانی مالکیت معنوی در خصوص حق مولف (WCT)
- ۸۸ ۴-۲-۳- موافقتنامه وین در خصوص ایجاد طبقه بندی بین المللی علائم

۳-۳- موافقتنامه‌های مربوط به طبقه بندی بین المللی ۹۰

۳-۳-۱- موافقتنامه لوکارنو در خصوص ایجاد طبقه بندی بین المللی مدها و طرح های صنعتی ... ۹۰

۳-۳-۲- موافقتنامه جنبه های تجاری مالکیت معنوی ۹۱

۳-۳-۲-۱- استانداردهای حمایت ۹۳

۳-۳-۲-۲- رویه های حقوقی و اداری و اقدامات جبرانی ۹۷

۴- بررسی مالکیت معنوی در صنایع دستی

۴-۱- تعریف، ویژگی و انواع صنایع دستی ۹۹

۴-۱-۱- تعریف صنایع دستی ۹۹

۴-۱-۲- ویژگی صنایع دستی ۱۰۰

۴-۱-۳- انواع صنایع دستی ۱۰۰

۴-۲- عناصر و اوصاف مالکیت معنوی در صنایع دستی ۱۰۴

۴-۲-۱- حقوق پدید آورنده ۱۰۷

۴-۲-۱-۱- حقوق مادی ۱۰۸

۴-۲-۱-۲- حقوق معنوی ۱۰۹

۴-۲-۲- عناصر مالکیت معنوی ۱۱۰

۴-۲-۲-۱- وجود آفرینه ۱۱۱

۴-۲-۲-۲- وجود دارنده ۱۱۱

۴-۲-۲-۳- ابتکار ۱۱۲

۴-۲-۳- اوصاف مالکیت معنوی ۱۱۴

- ۱۱۴..... اوصاف مالی ۱-۳-۲-۴
- ۱۱۷..... اوصاف جنبه اخلاقی مالکیت معنوی ۲-۳-۲-۴
- ۱۱۹..... اوصاف مشترک ۳-۳-۲-۴
- ۱۲۰..... ضرورت حمایت از صنایع دستی ۳-۴
- ۱۲۰..... ضرورت حمایت از صنایع دستی ۱-۳-۴
- ۱۲۲..... روش‌های جلب حمایت از صنایع دستی ۲-۳-۴
- ۱۲۴..... جایگاه صنایع دستی در تقسیم بندی اقسام مالکیت معنوی ۳-۳-۴
- ۱۲۶..... موانع حمایت از صنایع دستی در فرش ۴-۳-۴

۵ - سازمان‌های بین‌المللی مرتبط

- ۱۳۵..... شورای جهانی صنایع دستی ۱-۵
- ۱۳۵..... تاریخچه ۱-۱-۵
- ۱۳۶..... اهداف ۲-۱-۵
- ۱۳۷..... ساختار و تشکیلات ۳-۱-۵
- ۱۴۰..... سازمان جهانی مالکیت معنوی ۲-۵
- ۱۴۰..... تاریخچه ۱-۲-۵
- ۱۴۱..... اهداف و وظایف (Wip) ۲-۲-۵
- ۱۴۲..... ارکان سازمان جهانی مالکیت معنوی ۳-۲-۵
- ۳-۵ - بررسی الزامات و امتیازات قبل و بعد از پیوستن به سازمان جهانی مالکیت معنوی و
- ۱۴۹..... کنوانسیون‌های مربوطه

۱۴۹ ۱-۳-۵ - الزامات حقوقی قبل از پیوستن به سازمان جهانی مالکیت معنوی
۱۵۱ ۲-۳-۵ - الزامات حقوقی کشورها بعد از پیوستن به سازمان جهانی مالکیت معنوی
۱۵۸ ۳-۳-۵ - امتیازات حقوقی پیوستن به سازمان جهانی مالکیت معنوی
۱۶۲ ۴-۵ - سازمان تجارت جهانی
۱۶۲ ۱-۴-۵ - تاریخچه
۱۶۴ ۲-۴-۵ - اقدامات سازمان تجارت جهانی در مورد مالکیت معنوی
۱۶۵ ۳-۴-۵ - موافقتنامه همکاری WTO و WIP
۱۶۶ ۴-۴-۵ - اقدامات WIP در خصوص موافقتنامه همکاری با WIP
۱۶۷ ۵-۴-۵ - کمک‌های WTO در خصوص اهداف WIP
۱۶۹ نتیجه‌گیری
۱۷۲ فهرست منابع

موضوع تحقیق

حقوق مالکیت معنوی یکی از شاخه‌های جالب توجه حقوق است. نقش حقوق مالکیت معنوی جلوگیری از سرقت معنوی محصولات غیرعینی فکری حفظ امنیت بشر و حمایت از حقوق انحصاری مولف، مبتکر، هنرمند و سایر خالقین محصولات صنعتی است. "حقوق مالکیت معنوی در صنایع دستی"، کمک شایانی به حفظ حقوق خالقین صنایع دستی دارد و عامل مهمی در پیشگیری از سرقت در نقشه‌های فرش ایران و سایر طرح‌های موجود در صنایع دستی است.

ضرورت و اهمیت تحقیق

انجام این تحقیق از آن جهت اهمیت دارد که اولاً از قدیم تا به حال تحقیق جامعی در داخل کشور درباره بررسی "حقوق مالکیت معنوی" در صنایع دستی انجام نشده است و این تحقیق می‌تواند فتح بابی در این زمینه باشد. ثانیاً پیوستن ایران به کنوانسیون‌های مورد بحث و تکمیل و اصلاح قوانین داخلی برای حمایت از صنایع دستی و فرش ایران دارای اثرات قابل توجهی در روابط دو جانبه، چندجانبه و بین‌المللی ایران و سایر کشورهاست که در صورت عدم انجام آن، رفتار متقابل به مثل آن کشورها را نسبت به حقوقی از این نوع در رابطه با اتباع کشور اول به دنبال خواهد داشت که این موضوع، جدای از اینکه موجب بروز خساراتی به اشخاص خصوصی می‌شود می‌تواند در روابط تجاری و اقتصادی و سیاسی کشورهای مربوطه اثرهای منفی برجای نهد.

روش تحقیق

روشی که در این تحقیق به کار رفته، روش "توصیفی" است که این روش در غالب پژوهشهای علوم انسانی و خصوصاً در تحقیقات علم حقوق مورد استفاده قرار می‌گیرد. در انجام این تحقیق سعی شده تا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و با بررسی منابع داخلی، خارجی و تحلیل اطلاعات فراهم آمده موضوعات مورد نظر در حد لازم مورد تحلیل و توصیف کافی قرار گیرد.

اهداف تحقیق (پرسش‌ها)

- آیا اساساً صنایع دستی از مصادیق مالکیت معنوی است و اگر پاسخ مثبت است متعلق به کدام نوع از مالکیت معنوی است. مالکیت ادبی و هنری یا مالکیت صنعتی و تجاری و اینکه آیا برای بهره‌مندی از حقوق مالکیت معنوی در صنایع دستی در ابتدا باید به عضویت دایور برخی از کنوانسیون‌های زیر مجموعه آن و سپس به عضویت WIPO درآمد؟

- آیا برای بهره‌مند شدن از حقوق مالکیت معنوی باید به عضویت کنوانسیون‌های مربوطه درآمد؟

- آیا برای حمایت از حقوق مالکیت معنوی در ایران باید عضو WIPO شد؟

- آیا عضویت در WIPO دیگر نیاز به عضویت در سایر کنوانسیون‌ها و سازمان‌های مربوطه ندارد؟

- آیا می‌توان برخی و بخشی از حقوق قابل اعمال در این کنوانسیون‌ها و مفاد مورد حمایت WIPO را پذیرفت؟

محدوده پژوهش

صنایع دستی ایران به علت گستردگی و نامشخص بودن حدود و ثغور آن با توجه به تعاریف مستمری که از سوی کارشناسان ارائه شده است دارای منابعی منسجم و یکدست نیست. لذا مقالات، سخنرانی‌ها، گزارشها و یادداشتهای پراکنده‌ای در این باب موجود است که عموماً "محدوده پژوهش ما را همین مقالات و پژوهشها و... تشکیل داده است. برخی کتب حقوقی در باب "مالکیت معنوی" نیز در مراجعات، مورد استفاده قرار گرفته است.

مشکلات تحقیق (تنگناها)

شاید یکی از بدیع‌ترین تحقیقاتی که هم اکنون درخصوص صنایع دستی انجام پذیرفته، همین تحقیق حاضر باشد. تاکنون مطالعه درخور توجهی در باب مالکیت معنوی در صنایع دستی از طریق مراجع علمی و دانشگاهی بدین صورت انجام پذیرفته است و در نتیجه عدم دسترسی به منابع مرتبط دانشگاهی و علمی یکی از مهمترین مشکلات ما را در این تحقیق تشکیل داده است. از طرفی کمبود منابع داخلی در زمینه "مالکیت معنوی یا" کپی‌رایت" ما را در دسترسی آسان و سهل الوصول به اینگونه منابع دچار مشکل نموده است و سرانجام با توجه به تعاریف مختلف و گوناگونی که از صنایع دستی ارائه می‌شود و تعریف جامع و

کاملی برای صنایع دستی، نه تنها در ایران، بلکه در سایر کشورها وجود ندارد، لذا دایره شمول آن در همه جا ثابت نیست و برداشتهای مختلفی در رابطه با صنایع دستی وجود دارد که روشن نمودن حدود و ثغور صنایع دستی با توجه به گستردگی آن یکی دیگر از مشکلات چنین تحقیقی است.

فقدان آمار نسبتاً دقیق و کامل در این زمینه ما را در تفهیم بهتر اهمیت این صنایع در تولید ناخالص ملی دچار مشکل نموده است.

پیشینه یا تاریخچه تحقیق

براساس مطالعات انجام گرفته تاکنون تحقیقات کامل و جامعی از صنایع دستی و ضرورت "حقوق مالکیت معنوی در حمایت از صنایع دستی" از سوی مجامع دانشگاهی و علمی صورت نپذیرفته است و اگر هم تحقیقی در این زمینه صورت گرفته باشد یا بسیار جزئی و جزءنگر بوده‌اند که در حد مقاله یا یادداشت ارایه شده‌اند و یا بسیار کلی بوده‌اند و گاهی چندان مرتبط با صنایع دستی نبوده‌اند:

اهم تحقیقات و مطالعات پیشین به فهرست ذکر می‌گردد.

۱ - حسن ابراهیم زاده پاشا حمایت حقوقی از مولفین برنامه‌های کامپیوتری، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، شهید بهشتی، ۱۳۷۶

۲ - ضرورت حفظ و تامین حقوق مالکیت معنوی در صنایع دستی، مجموعه مقالات کارگاه آموزشی حمایت از حقوق مالکیت معنوی

۳ - طرح حمایت از فرش ایران از دیدگاه حقوق مالکیت معنوی، نشریه اتاق بازرگانی خرداد ۱۳۷۹ (مقاله)

۴ - تقی ناصر شریعتی و سایرین: بررسی وضعیت مالکیت معنوی در کشور و رابطه آن با توسعه تکنولوژیک صنایع، سازمان مدیریت صنعتی ۱۳۷۹

۵ - دکتر امیر صادقی نشاط: حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم افزارهای کامپیوتری، تهران سازمان برنامه بودجه ۱۳۷۶ (مقاله)

۶ - حمید آیتی، حقوق آفرینشهای فکری، تهران، حقوقدانان، ۱۳۷۵